

VRIJEDNOSNI KORIJENI MOTIVACIJE I KOMUNIKACIJE S BIBLIJSKIM I KNJIŽEVNO- UMJETNIČKIM TEKSTOM U NASTAVI VJERONAUKA

PEJO KARLOVIĆ

Treća ekonomska škola
Trg J. F. Kennedyja 5
10000 Zagreb

Primljeno: 28. 3. 2001.
Pregledni članak
UDK 371.3:22
371.3:82

Sažetak

Autor obrađuje problem motivacije i komunikacije s tekstom imajući na umu vrijednosni sustav u vrijednosno usmjerenoj školi. Pošavši od motivacije za prijem biblijskog i književnoumjetničkog teksta i komunikacije s njim u nastavi vjeronauka i njihovoj artikulaciji na vrijednosnom obzoru, autor nastoji pokazati put do istinske komunikacije s tekstom, kako bi se rasvijetlila problematika autentičnog govora u konkretnom življenju evanđeoskih savjeta. Na kraju se daje slika jednog modela kreativnog komuniciranja s tekstom pod nazivom »model zajedničkog dočitavanja teksta«. Ključne riječi: školski vjeronauk, motivacija u školskom vjeronauku, komunikacija u školskom vjeronauku, biblijski tekstovi u školskom vjeronauku, književnoumjetnički tekstovi u školskom vjeronauku, vrijednosti i školski vjeronauk

0. UVOD

O motivaciji se govori u kontekstu što bogatijeg i slojevitijeg primanja nekog biblijskog ili književnoumjetničkog teksta. To je tema prvorazrednog značenja u nastavi vjeronauka. Odgovarajuća motivacija omogućuje lakše i komunikativnije primanje sadržaja nastave.

Motivacija služi kao uvod u komunikaciju s tekstom, potiče na veće zalaganje u nastavi i služi kao neophodan i nenadomjestiv element svakog metodičkog sustava nastave koji pretendira na uspjeh.

Otvaranje učenika za shvaćanje sadržaja nastavnih tema, usmjerenje na ljepotu doživljaja, na kreativnost i temeljito pružavanje u najdubljoj je vezi s tekstovima za motivaciju koji korespondiraju sa sadržajima nastave vjeronauka, a jednako tako

i drugih nastavnih predmeta. Korelacija između sadržaja motivacije i sadržaja nastave može se postizati kako literarnim tekstovima tako i likovnim priložima, dijalogima, simboličkim fotografijama, predmetima, stvarima, glazbom, pokretima, dijapozitivima, poticajnim filmovima i svime što svojom transparentnošću osvjetljuje put do misterija odnosno teme nastavnog sata.

Povezivanjem motivacije i komunikacije s tekstom uz vrijednosni aspekt nastave stavlja u prvi plan aktivnu nastavu s kooperativnim metodama gdje je učenik potpuni subjekt nastave. Stoga je pitanje motivacije i komunikacije jednako metodičko, didaktičko, pedagoško, stručno ali i vrijednosno pitanje.

Naime, nije moguće pristupiti motivaciji i komunikaciji s tekstom bez priznavanja sustava vrijednosti i osobnog pozitiv-

nog odnosa prema vrijednosno usmjerenom interakcijsko-komunikacijskoj stvarnosti nastave.

1. SUPTILNOST I SLOJEVITOST MOTIVACIJE

OTKRIVATI LJEPOTU

Očekujes li neobičnost, ustraj radostan i svijetao, da dodirne te neobjašnjiva ljepota.

Otkrivaj drugoga, on ti progovara.

Srce razgali da pronadeš čudenje.

Ostani otvoren, da blagoslov daruje ti

Taj susret, ta komunikacija, ta vrednota.

Motivacija se shvaća kao sustav u kojem se isprepleće djelovanje više motiva koji omogućuju uspjeh u nastavi. Motivi koji sačinjavaju motivaciju mogu biti: *unutarnji*, koji odražavaju odnos subjekta koji uči i sadržaja koji se usvajaju te *vanjski*, koji govore o odnosu subjekta koji uči i onih koji ga podučavaju i napokon *natjecateljski*, koji odražavaju odnos subjekta koji uči prema sebi i bližnjima.

Kao motivi za dječju i adolescentsku dob mogu poslužiti pohvale i nagrade, dok za studentsku to mogu biti profesionalna kompetentnost i uspješnost pod uvjetom da su osigurani posao i odgovarajuće napredovanje u poslu.

Jedan od motiva može biti i opća društvena motiviranost, a ona je obično ograničavajući faktor u motivaciji pojedinca u kreativnim društvima. Nasuprot tome, neki psiholozi drže kako su za mlade posebno važni sljedeći motivi¹:

1. općesocijalni
2. znanstvenospoznajni
3. profesionalni
4. individualno-utilitarni.

Na književnoumjetničkom području motivacija je skup poticaja koji omogućuju uživanje u tekst, ljepotu njegova razumijevanja, začudnost spoznavanja te kreativno iščitavanje teksta u svrhu njegove aktualizacije i posadašnjenja u vlastiti život.

Uživljavanje u tekst omogućuje put do slojeva teksta koji »žive« i sukladni su očekivanjima subjekta. Taj proces oživljava slike koje su potvrđene u osnovnim općeljudskim iskustvima kao što su ljepota, dobrota, iskrenost, društvenost...

Ljepota razumijevanja teksta nosi snagu istraživanja i radoznalosti te dovodi do praga vlastitog stvaralaštva. Ta ljepota otvara obzore promatranja čovjeka i svijeta, a razumijevanjem ljepote i ljepotom razumijevanja istražuju se i dohvaćaju dublje poruke teksta.

Začudnost spoznavanja i kreativnost u iščitavanju poruke donosi bljesak iznenađenja koje vodi u samo središte spoznavanja. Svako duboko općeljudsko iskustvo nosi snažan naboj u kojem se proživljava istina o bitku koji se nudi čovjeku. Aktualizacija poruke koja se iščitava sintetizirajuća je stvarnost ponude ideala ljudskosti u kojoj se dolazi do autentične riječi života.

Motivacija i komunikacija s tekstem u *povijesnospasenjskom smislu* govori o otvaranju vječnoj i nenadomjestivoj poruci biblijske riječi koja je riječ Božja. Ta riječ dovodi čovjeka na prag ekonomije spasenja gdje postoje sljedeći motivi:

1. *Otvaranje srca i pameti za poruku koja je život.* Subjekt shvaća kako se nalazi pred tajnom koja nije samo za promatranje već i za usvajanje. Ljudska savjest registrira ponudu nad ponudama, a srce stremiti posjedovati tu tajnu. Srce se kao dobar

1 Usp. I. FURLAN, *Psihologija podučavanja*, Školska knjiga, Zagreb 1990, str. 65-66.

gospodar brine da postigne najviše od onoga što je moguće, pa i preko toga. Srce žudi za posjedovanjem mudrosti koja je shvaćena, a mudrost koja je sadržana u biblijskom tekstu sačinjava draž poruke.

2. *Ulaženje u povjerenje prema Osobi koja je izrekla Riječ Života.* Tražitelj poruke biblijskog teksta prepoznaje kako se iza teksta nalazi Netko dostojan poštovanja, vrijedan povjerenja i znalac kakvoga obavezno treba otkriti. Ta »igra povjerenja« počinje na tragu međusobnih prepoznavanja »kao onih koji odgovaraju jedni drugima«.

3. *Nesebično priklanjanje i ljubav prema Osobi biblijskog Boga, Isusa Krista.* Taj proces započinje jer su se partneri prepoznali. Ljubav prema Isusu Kristu, Riječi Života, vrijednost je koja se uopće može otkriti. Živeći »najizvrsniji put« pronalazi se »dragocjeni biser« i Drugi koji voli, te vlastita egzistencija.

4. *Žal za nadom uskrsnuća.* Riječ je o žudnji što iščekuje vječno i trajno povezivanje uz živo vrelo »koje teče u život vječni«.

Sve je to put u stvarnost koju niti je »oko vidjelo, niti uho čulo«, stvarnost koja je zauzela prostor vlastitog srca i sadržaj stvarnosti uskrsnuća »s Kristom, po Kristu i u Kristu«.

2. MOTIVACIJA I VRIJEDNOSNO PITANJE

BOŽJE STOPE

Smisao se prikaza veličinom.

Plamteća Riječ nadomak srca.

Hodam stazama prisutnosti tvoje.

Nebo posla blagost, da udomi se u kući moje duše.

Zvijezde otvoriše vrata, i prohodah stopama Božjim.

Uz motivaciju i komunikaciju s tekstom vezano je i vrijednosno pitanje jer se motivacija i komunikacija s tekstom događaju kao dio vrijednosti uopće.

Uz činjenicu da su motivacija i komunikacija s tekstom vrijednosti same po sebi, one u svojoj konstituciji kriju i poseban sustav vrijednosti. S obzirom na vrijednosti kao takve, neki autori drže kako su vrijednosti *trajna vjerovanja, način ponašanja, osobno i društveno poželjan cilj egzistencije.*²

Vrijednosti se mogu shvatiti i kao vrlin ili kreposti koje nastaju u odnosu osobe prema sebi, drugima i Bogu.

Vrijednosti predstavljaju put usavršavanja koraka i usklađivanja toga puta po mjeri Isusa Krista. One čovjeka osposobljuju za vršenje dobra, da bude čovjek i vjernik, čuvaju od nekontrolirana utjecaja i povodljivosti za potrošačkim mentalitetom, moralne popustljivosti, pritiska prosječnosti i apsolutizacije ljudskog mišljenja. Vrijednosti potiču čovjeka na kreativan stav prema životu, omogućuju istinsku komunikaciju i slove kao stvarnost u kojoj svi ljudi nalaze i imaju svoje ostvarenje.

Vrijednosti priliče čovjeku i on ih se ne može odreći. Ako bi ih se odrekao, ne bi bio čovjek i vjernik, jer vrijednosti daju orijentaciju, predstavljaju izazov, nose viziju, omogućuju istinsku motivaciju i komunikaciju s biblijskim i književnoumjetničkim tekstom.³

Primjer teksta uz prvu postaju *križnog puta* može biti ilustracija za uronjenost motivacije i komunikacije s tekstom u vrijednosno područje.

2 Usp. M. ROCKEACH, *The nature of human value*, New York 1973, str. 4.

3 Usp. P. KARLOVIĆ, *Društvene vrijednosti i međuljudska komunikacija*, neobjavljeni magistarski rad, FOI Varaždin – Zagreb 1996.

MOJA SE DUŠA SAVILA

*Nebo porodi samu nesebičnost.
 Dijete, Majčinu vjeru i uzdanicu.
 Mada je u sebi biser sanja grlio,
 zavist ga zaskoči, mržnja zgasi.
 Od svoga roda, trnjem ga ukoriše.
 Nije se odmicao patnji,
 bol mu bijaše san.
 Između zamki grijeha hodaše:
 svijetao, značajan, plamteći trag.
 U njemu prijestolje stajaše Očevo.
 Snagom nježnom zauvijek
 razglasi plamen življene snage.
 Nisu ga mogli natkriliti: nadobudni suci,
 krivudav put, poruge, odbačenost, daljine...
 Svima razglasi svetu vijest: ON JEST.
 Al' nadođe vrijeme, snade ga sumrak
 osude.
 Pade pravednik na ljudskom sudu.
 Sitnica i nevažnost pobijedi.
 Sudište postade sajmište.
 Juda pokupi cijenu zla
 primivši mjeru novca.
 Zazveča metal jekom zaglušnom
 od koje nejadi popadaše.
 On stajaše čvrst, naočit, svet,
 spreman za žrtvovanje.
 »Koga tražite, Ja Jesam, ove pustite,
 nisu krivi?« zazvoni pitanje
 i opomena.*

3. PREMA KOMUNIKACIJI S TEKSTOM

Mada pisani tekst predstavlja dovršeno djelo, ipak se on dočitava u čitateljevoj glavi. Međutim, riječ iz teksta treba biti shvaćena i pronađena kao vlastita riječ za onoga tko je čita i razmišlja nad njom.

U narednim tekstovima istaknuta je potreba za tragalačkom dubinom u komunikaciji s tekstom.

TKO SE PRESIJAVA?

*Kao caklina i odblesak zaleđenog jezera
 raspršuje se u bezbroj zrnaca!
 Postaju izlomljene čari Tvoje Svjetlila.
 Tko se pretočio u ovo zrnice dara?
 Jesu li sva svjetlila sišla s neba radi tebe?
 Tko je proziran da bi mogao biti prisutan?
 Tko je prisutan da bi mogao biti proziran?
 Tko se presijava u Značajnost prema slici
 zrake Njegove?*

ŽAL I ZAGRLJAJ

*Uzdah promiče obzorom mojim
 dok poj ljubavi posvećuje vrijeme.
 Na žeravi bivstva ljepota tišine
 odakle seže staza do Gospodinova srca.
 Kako se otrgnuti sebi i pronaći ljubljeni žal,
 kako dosegnuti Božji zagrljaj?*

UTOČIŠTE

*Bit se razastire beskrajem tražeći srca.
 U meni utiha i žudnja za Neostećenim.
 Uzdah prenosi vapaj u dveri
 Gospodinova srca.
 Kušam dohvatiti sanje u brizi za
 ljubljenim
 Božjim utočištem.*

4. KREATIVNA KOMUNIKACIJA S TEKSTOM

Model zajedničkog dočitavanja teksta
 Model zajedničkog dočitavanja teksta
 naznačuje se kroz sljedeće faze i potfaze:

1. Početak
2. Ulazak u tišinu
3. Osobno čitanje teksta za komunikaciju
4. Trenutak za razmišljanje nad tekstom
5. Izražavanje doživljaja teksta

6. Komunikacija s izvornim tekstom i sastavljanje zajedničkih zaključaka
7. Završetak

Ovaj bi se model komunikacije s tekstom mogao nazvati i *model kreativnog dočitanja teksta*.

Opis faza i potfaza modela

1. *Početak*: spontana molitva
2. *Ulazak u tišinu*: za ulazak u tišinu vjeroučitelj koristi prikladan tekst. Kao primjer može poslužiti i ovaj tekst:

RIJEČ ZA TIŠINU

Bilo bi dragocjeno ustrajati uspravno, lomeći prazninu što ispunja obzor.

Žudim za utihom što žubori vječnost.

Riječ izvire iz Značaja a duša gromori znakovitom slutnjom.

Naslanjam srce Govoru što šuti i Šutnji koja govori.

Žubor milosti proli se niz moleće suze.

Postadoh prisutnik bljeska koji zasvjedoči Susret

Stvoritelja i stvorenja

3. *Osobno čitanje teksta za komunikaciju*

Tekst za komunikaciju može biti sličan ovome:

»Jednoga dana On i ja sami šetasmo poljem, obojica gladni, te dođosmo do divlje jabuke. Na grani visjele samo dvije jabuke. On rukom uhvati deblo stabla, zatrese ga i jabuke popadaše. On ih pokupi i jednu daje meni. Drugu je držao u ruci. Onako gladan, pojedoh jabuku, i to je pojedoh brzo. Onda svrnuh pogled na Njega i vidjeh da još drži drugu jabuku... I daje mi je govoreći: »Pojadi i ovu.« Uzeh jabuku i u beskrajnoj pohlepi svojoj pojedoh je. I dok hodah dalje, pogledah mu lice. No, kako da ispričam što ugledah? Noć, kad svjetlila u svemiru plamte, san, onkraj na-

šeg dohvata, podne, kad svi su pastiri spokojni, sretni što stada im pasu, smiraj, u meni, i povratak kući, pa san i snivanje. Sve mu to vidjeh na licu. Bijaše mi dao one dvije jabuke. A ja znah da je on gladan kao što i ja bijah.

Ali sada znam – dajući ih meni, On se radovao. On sâm hranio se drugim voćem s drugog drveta.

Govorio bih vam još o Njemu, ali kako? Kad ljubav postane golemom, ljubav postane šutljivom. A kad je pamćenje preopтереćeno, ono traži nijemu dubinu.«⁴

4. Trenutak za promišljanje nad tekstom.

To vrijeme može biti ispunjeno instrumentalnom glazbom.

5. Izražavanje doživljaja teksta

Sudjelovatelji u komunikaciji s tekstom mogu svoje doživljaje izraziti na ovaj ili sličan način:

- Tekst je u meni izazvao doživljaj radosti...
- U tekstu je bilo mjestâ koja su mi nedostupna...
- Najljepši mi je opis Isusova izgleda...
- U tekstu nalazimo poruku nesebičnosti...

6. Komuniciranje s izvornim tekstom i sastavljanje zajedničkih zaključaka

Vraćanje na izvorni tekst i njegovo zajedničko iščitavanje, razgovori i komentari vjerno se bilježe. Zajednički tekst mogao bi biti sličan ovome:

Isus druguje s nama

Mi smo mu prijatelji.

On dijeli darove svima.

Njegovi osjećaji i životni stavovi

odražavaju zadovoljna čovjeka.

Žar lica u davanju pobija svaku prazninu.

4 H. DŽUBRAN, *Isus, Sin Čovječji*, GZH i KS, Zagreb 1990, str. 129-130.

On se hrani drugim voćem i s drugog drveta.

»Kad ljubav postane golemom, ljubav postane šutljivom.

A kad je pamćenje preopterećeno ono traži nijemu dubinu.«

Položimo Isusa u svoje živote i njegov život u naše živote.

7. Završetak

Može biti sličan ovome:

KAO...

Kao suharak pred naletom vjetra...

Kao komadi kruha pod dlanovima...

Kao Riječ Očeva darovana...

Kao vrela raspoloživa želja...

Kao dijete pred tajnom postojanja...

Kao dah što sve lijepo stvara...

Kao putokaz za vijeke vjekova...

SKROMNOST

Jesu li čari zaslužne za čarobnost koraka?

Jesu li obzori sami od sebe postali izazovni?

Tko to čeznutljivo očekuje da postane prepoznat?

Nisu li stamene nizine i labor naspram vjetra nije li osvježujući?

Tko se to skriva iza ljepote malenosti u velikom

i veličajnosti u malom?

Ne nosimo li u sebi dio Neba

što žubori potokom skromnosti?

5. UMJESTO ZAKLJUČKA

GOVOR VJERE

Kada se doraste i odraste, kada postanu jasnije životne odrednice, kada se digne koprena zbunjenosti, ukazuje se u svoj čistoći znak srca – govor vjere.

Kada se smire pitanja, kada utihnu nespo-

razumi, progovori – govor vjere.

Nisu li ljudi potrebni drugih, drugačijih, onih što im svjedoče – govor vjere?

Mogu li svi ustati i potražiti u najbližem svom – govor vjere?

Koliko nas je koji čekamo na spasonosni – govor vjere?

Nije li vlastito povjerenje znak – govora vjere?

I kada usne govore, i kada oči svijetle, i kada anđeli posreduju, i kada srce zaigra, u pitanju je govor vjere.

Riječ izrečena i neizrečena – to je govor vjere.

Stalno, neprestano tražimo, trudimo se, osluškujemo: hoće li se govor vjere čuti?

Da nas ponese i donese u naručje Govora koji govori i razumije.

Koji se ne nadima, koji se nudi i nalazi našu ruku i srce.

Govor vjere – čovječanski govor.

Odmarajući, čeznutljivi, ljubljani, dolazeći, sveprisutni. Govor vjere – uvijek aktualan.

Glavna odlika ovakve motivacije i komunikacije s tekstem je otvorenost koju valja popuniti vlastitom riječi, susretom i iskustvom.

Jednako je značajna i potičajnost koja može doprinijeti bogatstvu iščitavanja slojeva teksta.

Ne postoji shematiziranost već bogatstvo slobode, što neizbježno vodi do oslobođenja kreativnosti. Takav pristup motivaciji i komunikaciji s tekstem dovodi na prag vlastite riječi, odgoja za istinske susrete i uosobljuje govor vjere.

Nije manje značajno što pristup pospešuje otkrivanje začudnosti, podržava nadu i donosi ljubav što unosi dinamizam općeljudskog i vjerničkog otvaranja za život s Kristom.

Dodatna literatura:

DOUBTFIRE, D., *Kreativno pisanje*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1991.

PAVLETIĆ, V., *Kako čitati poeziju*, Školska knjiga, Zagreb 1998.

PAVIĆ, J. – T. Z. TENŠEK, *Patrologija*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb 1993.

ŠABIĆ, G., *Komunikacija s Biblijom kao književno-umjetničkim tekstom*, u: »Bogoslovska smotra« (1991)3/4, 233-242.

ŠABIĆ, G., *Književnokomunikacijski pristup u susretu s biblijskim tekstovima u religioznom odgoju i katehezi*, u: »Diacovensia« (1994)1, 146-166.